

Pystyvuusta lattialankuksi

Naapuripalstallamme tehtiin eräänä talvena avohakkuu, jonka seurauksena seuraavan kesän puhurituulet kaatoivat useita suuria kuusia oman metsäpalstamme suojattomasta reunasta. Aluksi tuho harmitti, mutta keksimme pian että kuusia voisi hyödyntää tulevassa rakennusprojektissamme.

Lauta on arvotavaraa

Nykyisessä rakennusmateriaalin tuhlauskulttuurissamme ei ehkä tule mieleen, että lauta on työtaloudellisesti arvokasta tavaraa. On erittäin vaivalloista sahata puuta pituussuunnassa ilman sirkkeleitä ja muita koneita. Entisaikaan arvokasta sahatavaraa ei käytetty rakentamisessa sinne, missä sitä ei välttämättä tarvittu. Lankku saatettiin silottaa vain yhdeltä puolelta ja toinen puoli jätettiin kuperaksi. Jos valitsemme valmistustavan, joka käyttää vähiten ulkoista energiaa, voimme valita työlään sahaamisen tai yksinkertaisemman halkaisemisen välillä.

Pakkanen auttaa

Aloitettaessa puun on hyvä olla sahattuna määräpituiseksi. Paksujen puiden sahaamisessa kaarisahan on oltava hyvin haritettu, sillä muutoin se jumiutuu puuhun ja sahaamisesta tulee tuskaista. Halkaisu tapahtuu kiiloilla ja hyvä työnjälki edellyttää kovia pakkasia. Sitkeämmät puulajit kuten kuusi tarvitsee kovempaa pakkasta (20 C), mutta mänty halkeaa laudoiksi jo 15 pakkasteessa. Jos haluaa mahdollisimman tasaista pintaa, on hyvä että halkaisumetrejä ei ole liikaa. Vaikka halkaisukohta on aloitettu täysin suorana, se kaartuu ja muuttuu vähitellen rosoiseksi metrien karttuessa. Halkaisijaltaan 50 cm kuusesta olen halkaissut useita lautoja joiden paksuus on noin 3 cm. Silloin laudan pituus voi enää olla vain metri, koska ohut lauta halkea liian epätasaiseksi pidemmällä halkaisumatkalla.

Halkaiseminen keskeltä

Helpointa on halkaista runko keskeltä kahdeksi palaksi. Halkaisua aloitettaessa lyödään puun latvapintaan parin sentin syvyinen aloitusviiva, jota pitkin halkeaminen lähtee alkuun. Puulajista riippuen voi olla eduksi aukaista halkaisuviivaa useilla kiiloilla yhtä aikaa koko pituudelta, jolloin halkeaminen etenee hallitummin. Halkeamisviiva seuraa puiden kierteisyyttä ja sitä vastaan voi toimia vain rajoitetusti. Halkaisupintaan jäävät säikeet, jotka yhdistävät puolikkaita toisiinsa, on katkaistava kirveellä sitä mukaa kun puu halkeaa. Puun tyvi on yleensä vähemmän kierteinen kuin latvapuu. Kun halkeaminen on saatu latvasta alkuun, kiiloja aletaan lyödä lekalla rungon sivupinnoista molemmilta puolilta vuorotellen edeten kohti tyveä. Tasaisemman halkeamisen vuoksi kannattaa työskennellä kolmella kiilalla, jolloin viimeinen kiila vapauttaa aikaisemmat kiilat puun puristuksesta.

Laudan halkaiseminen on vaativampaa

Rungosta voi myöskin halkaista useita lautasiivuja, jolloin halkaistut puolikkaat halkaistaan uudestaan keskeltä. Halkaisemisen pitää tapahtua aina kunkin puukappaleen keskiviivasta, muuten halkeama riistyy sivuille. Jos tekee kokonaisesta rungosta enemmän kuin kaksi puolikasta, saattaa joutua vaikeuksiin tulevan laudan läpi kulkevien oksien kanssa. Isojen oksaisten puiden halkaiseminen on hidasta ja vaikeaa. Apuvälineenä tarvitaan pitkää terää, jolla oksankohta voidaan iskeä poikki ennakoivasti jo halkeamisvaiheessa, ennen kuin oksa saattaa pilata tulevan laudan. Halkaisemisen jälkeen halkaisupinnan voi tasoittaa leveäteräisellä kirveellä, jolloin voi samalla korjata tietyissä rajoissa puun kierteisyyttä. Halutessaan pinnan voi vielä mahdollisesti höylätä.

Kuljetuksenkin voi hoitaa käsivoimin

Talvella puun kuljettaminen on helpompaa kuin kesällä, koska silloin voi käyttää vesikelkkaa tai rekeä puun vetämiseen. Puut voi myös pinota metsään odottamaan hankiaiskelejä. Kuivan puun kuljetus säästää voimia.

Työturvallisuuden suhteen on syytä ottaa huomioon, että kovilla pakkasilla kiilat eivät iskiessä välttämättä juutu puuhun kiinni, vaan ne voivat yllättäen ponnahtaa kiilauskohdasta takaisin. Kovilla pakkasilla teräskin on hauraampaa, joten sitä lyödessä on suurempi mahdollisuus, että siitä iskeytyy metallinpalasia irti. Harjoittelun myötä halkaiseminen etenee verraten nopeasti ja vanhanaikainen lattiapinta ei ole enää vain kaukainen haave.

Lasse Nordlund

Tukkiin on lyöty raudalla viiva, jota pitkin se lähtee halkeamaan.

Puuhun on lyöty kiiloja ja halkeaminen on hyvässä vauhdissa.

Halkeaminen on onnistunut.

3,5 metrisiä lattialankkuja viimeistelyä odottamassa.